

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1089949/2

בבית הדין הרבני האזורי באר שבע

לפני כבוד הדיינים:

הרב אהרן דרשביץ – אב"ד, הרב עובדיה חפץ יעקב, הרב אברהם צבי גאופטמן

המבקשים: פלוני ופלונית

הנדון: גט שליחות שלא נמצא בו נקב

פסק דין

בירור העובדות

הגיע לפנינו גט שליחות. הבעל מינה בפני ביה"ד באמריקה שליח ראשון והלה מינה שליח שני שלא בפניו כדי למסור את הגט לאישה הניצבת בפנינו בביה"ד בבאר שבע. בשטר הרשאה שניה המצורף לגט, נכתב ע"י ביה"ד באמריקה:

"במותב תלתא וכו' ואתא לקדמנא בנימין בן אבא ובידו גט ששלח פב"פ לגרש בו את אשתו פב"פ, והביא לפנינו הרשאה מקוימת ומתוקנת כתיקון חכמים שעשאו הבעל פב"פ שליח בעדים להוליך גט זה לאשתו פב"פ ליתן אותו לידה בכל מקום שימצאנה ונתן לו רשות לעשות שליח בחריקאו אפילו בכתב בעיר אחרת שלא בפניו וכו' אפילו עד מאה שלוחים וכו' ועל פי אותה הרשאה מינה על פינו ובפנינו את שלום בן יצחק המוכר לביה"ד בכל מקום שיהיה נמצא להיות שליח בחריקאו וכו' והגט שנעשה עליו שלום בן יצחק המוכר לביה"ד שליח להולכה ככל הכתוב למעלה נכתב ונחתם בק' מתא דיתבא וכו' בחמישי בשבת וכו' ועדיו חתומים בו פב"פ ופב"פ וסמני הגט הם אלו: ראשי שיטות ב,ג,ד,ה הם אותיות ו,ע,ו,א. וסופי שיטות ו,ז,ח,ט הם אותיות ז,ת,ן,ן, וכן עשינו נקב בסוף שיטה ג' ליד האות ל', וכו' והכל שריר וקיים", ועל שטר זה חתמו שלושה דיינים.

בדיקת סימני הגט העלתה כי הסימנים המציינים את האותיות הפותחות והמסיימות את השורות אכן מדויקים. דא עקא, שהסימן הנוסף שצוין, לפיו ביה"ד בחו"ל עשה נקב בסוף שיטה ג', ליד האות ל', אינו מופיע בגט. בדיקה מדוקדקת העלתה כי אין כל זכר לנקב, גם לא לכזה שנסתם מאוחר יותר.

ההנחה הפשוטה היא שדייני ביה"ד בחו"ל תכננו לעשות נקב כפי שכתבו בהרשאה, אלא ששר של שכחה שלט בהם והדבר לא נעשה. השאלה היא האם יש לאפשר לשליח השני למסור גט זה לידי האישה, או שמא יש מקום לחשוש שאין זה הגט המקורי אותו מסר הבעל לשליח הראשון שיגרש בו הוא או שלוחו את האישה.

נציין, שהגט וההרשאה לא הגיעו לידי השליח השני הנמצא בביה"ד בבאר שבע, באמצעות הדואר, אלא על ידי שליח שהגט וההרשאה נמסרו לידו באמריקה והוא העבירם לידי שליח המוכר לבית הדין, והוא זה שהעבירם לביה"ד בבאר שבע לשליח השני.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עומדות בפנינו כמה נקודות שעלינו לברר:

- א. האם יש צורך בכתב ההרשאה מעיקר הדין?
 - ב. בשל מה קיים צורך לציין בכתב ההרשאה את סימני הגט?
 - ג. מהו תוקפו של סימן הנקב במקום מסוים בגט?
 - ד. האם ניתן להסתפק רק בסימני האותיות, בלי סימן הנקב?
 - ה. האם מותר לדיינים לכתוב שעשו נקב בגט, קודם שעשו כן?
- ו. האם הדיינים נאמנים לטעון שלא עשו נקב, כאשר הם עצמם מעידים בשטר ההרשאה שכבר ניקבו את הגט?

בירור הדין

א. הצורך בהרשאה ובסימני הגט המופיעים בה

מעיקר הדין, שליח הולכה המביא גט נאמן לומר שהבעל עשאו שליח לגרש את אשתו, שכשם שחז"ל האמינוהו לומר על הגט שבפניו נכתב ובפניו נחתם, שהרי הגט יוצא מתחת ידו, כך גם אינו צריך להביא עדים או שטר הרשאה שהוא שליח הבעל לגרש את אשתו, וכן פסק הרמב"ם (פ"ו מהלכות גירושין ה"ד) שאין שליח הולכה והבאה צריך עדים (עיי' ב"ש סק"ג). ועיין בטור (אה"ע סי' קמא) שכתב בשם רבינו פריץ שאין צריך שטר הרשאה בשולח גט ממקום למקום אלא לפי שכתוב בו שהבעל נותן לשליח רשות לעשות כמה שלוחים, ואפי' לא יחלה ולא יאנס, ומכל מקום כתב שהורגלו עתה לעשות הרשאה לשולח גט.

ועיין בב"י (שם, כד) לחד תירוצא, שכתב בדעת הרא"ש דדוקא משום שהשליח אומר "בפני נכתב ובפני נחתם", נאמן אף לומר שהוא שליח, אך במקום שאינו אומר "בפני נכתב ובפני נחתם", כגון בארץ ישראל, עליו להביא ראיה על שליחותו.

וז"ל השולחן ערוך (סי' קמא, כד):

"מה שכתוב בתיקון שטרות שטר הרשאה בשולח גט ממקום למקום, אין צריך, אלא לפי שכתוב בה שנותן הבעל רשות לעשות כמה שלוחים אפילו לא יחלה ולא יאנס. הגה: ולכן אם נאבד שטר הרשאה או נפסד, והוא שעת הדחק, נותנין הגט בלא הרשאה (מהרי"ק שורש כ"ו). והשליח נאמן על השליחות ולומר שעשאו שליח בעדים... אבל לכתחילה כותבין ההרשאה בדקדוק..."

(ועיין בשו"ע שם, סעיף יא, ועיין בב"ש סק"א דבעיר אחת צריך הרשאה).

יוצא אפוא, שלמרות שניתן לסמוך על שליח הבעל אף בלי הרשאה, נהגו לכתחילה לכתוב הרשאה על שליחותו.

נציין, כי לא זו בלבד שמעיקר הדין יש נאמנות לשליח לומר שהבעל עשאו שליח לגרש את אשתו, אלא אף אם השליח עשה שליח אחר, נאמן השליח השני לומר שעשאו שליח (עיי' ב"ש סקנ"ז ובמחצית השקל).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ד"ר הרמ"א (קמב, ט):

"ואין שליח בית דין צריך הרשאה כמו שליח הראשון, אבל נוהגין בהרשאה כמו בשליח הראשון (ריב"ש סימן נג)."

[נעיר, כי אין הדבר נוגע לגבי עצם מינויו של השליח ע"י הבעל, אם יש לעשותו בעדים או לא, לדעת הרמב"ם (שם) אין צריך עדים בשעת המינוי, ואילו לדעת הרא"ש (גיטין פ"ג ס"ח) צריך עדים, ועיין בשו"ע (קמא, יא) שנקט בסתם כדעה שאין שליח הולכה צריך עדים, והביא שיש אומרים ששליח הולכה צריך למנותו בעדים. שהרי אף לדעת הרא"ש (גיטין פ"א ס"ב) נאמן שליח ההולכה לומר שהבעל עשאו שליח בעדים].

והנה אף שמעיקר הדין ניתן לסמוך על השליח, וההרשאה הינה רק לרווחא דמילתא, אפשר שבדורות אחרונים, בהם יש מהשליחים שאיננו יכולים להטיל יהבנו עליהם, הרי שעיקר קיומו של הגט הוא באמצעות ההרשאה, וז"ל **החתם סופר** (אבן העזר ח"ב, סימן יא):

"ובהדי שותא אספרה כמו בשנת תקנ"ח בנסעי מק"ק דרעזניץ לישב על כסא רבנות דק"ק מאטערסדארף קבלתי פני הגאון מה"ו משולם דיסמנעץ זצ"ל פה ק"ק, ובאותו פרק הביא לפניו ספרא דדיינא הרשאה לשליח גט שנשלח מכאן למקום אחר, ודקדק הגאון על קוצו של יו"ד. ואמרתיו לו הלא כל הני דקדוקים בהרשאה הוא מטעם שכתב הריב"ש בשם רבו הר"ן שיש לחוש כיון שלא דקדקו המסדרים בהרשאה שמא גם בגט לא דקדקו בכמה דברים, ורמזו רמ"א סי' ק"מ סוף סק"ל, וזה לא שייך גבי רבנן דרב גוברי ומי יהרהר. והשיב לי זה היה בדורות הראשונים שהיו השלוחים בחזקת צדיקים ומיהימן בפני נכתב ובפני נחתם, וההרשאה הוא רק ליתר שאת ואין לדקדק כל כך, אבל בזמנינו אלו בעו"ה אין חזקת שלוחים כשרים, ועיקר הקיום הוא ההרשאה, ואם פסולה היא אין לנו קיום על הגט. אלו דבריו זצ"ל. ומזקנים אתבונן, אם כך בשנת תקנ"ח, מה נאמר בשנת תקצ"ט אשר בעו"ה ירד הדת אלפי מעלות אחרנית שיש לדקדק יותר ויותר."

ועיין עוד בתשו' חת"ס (שם, סימן נא) שהזכיר שוב מעשה זה, וכתב שהספק בכשרותם של השליחים נבע בשל גילוח בתער:

"והנה עובדא ידענא בהיות הגאון מהו' משולם זצ"ל יושב על כסא הוראה פק"ק נסעתי דרך פה וקבלתי פניו ובאה לפניו הרשאה ודקדק מאוד בדקדוקים חלושים מאוד ותמהתי על הדקדוקי' הללו והשיב לי היות עתה רוב המגולחי זקן נחשדים שהעבירו תער (לפי דעתו הי' כן חלילה) ע"כ אין השליח נאמן באומרו בפני נכתב וצריך קיום גמור וצריך לדקדק בהרשאה."

והנה בעובדא דידן, שהובא הגט ע"י שליח ירא שמים המוכר היטב לבית הדין, נראה שחזר הדין, והצורך בהרשאה אינו מעיקר הדין, אלא לרווחא דמילתא.

כמו כן, בנדו"ד אין מקום לחשוש למ"ש הפוסקים שאם נמצאה טעות בהרשאה, יש לחוש שהבי"ד הם הדיוטות, מדלא הרגישו בטעות [עיין פת"ש (קמא, סקנ"ז), **שואל ומשיב** (מהדו"ג ח"א סו"ס צב), **ישועות יעקב** (אה"ע קמא, ל, אות יב) ובשו"ת **ישיב יצחק** (ח"ז אה"ע לה)], שהרי מדובר בבית דין מפורסם, וכן אין מדובר בטעות, אלא בשכחה, וכפי שיבואר אי"ה לקמן.

ב. הצורך בסימני הגט, ותוקפו של סימן "נקב בצד אות פלונית"

בנוסח ההרשאה המופיע ב**טור** (שם, וכן עיין בשו"ע שם, סעיף ל) אין מוזכרים כלל סימני הגט, אלא רק שם הבעל, השליח והאישה, וכן מקום וזמן כתיבת הגט ושמות עדיו. והוסיף

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרמ"א (שם) שכותבין גם כן בהרשאה שם העיר עם הנהרות שלה כמו בגט (סדר גיטין סימו עה), וכן כותבין כל כינויי האיש והאשה כמו בגט (מהרא"י) וכו', עיי"ש.

אמנם בסוף סדר הגט המופיע בספר **גט פשוט** (עמוד קיב בהוצאה הישנה, אות רפג) כתב בסוף נוסח ההרשאה:

"וסימני הגט הנז' אות פ' בסוף שטה א' ואות פ' בסוף שטה שלישית ואות פ' בסוף שיטה חמישית."

וכן עיין בשו"ת הב"ח (סימן קב) שהזכיר:

"שנוהגין כן בארץ תוגרמא שכותבי' בהרשאה סימני הגט בהתחלות השורה כו'."

נראה כי הסיבה שבעטיה הנהיגו לכתוב בשטר ההרשאה את סימני הגט, ועל כך חותמים שלושה דיינים, נעוצה בחשש שהעלה הריב"ש (סימן שיח), לפיו השליח איבד את הגט, וזיף גט אחר, וז"ל:

"אבל בנדון זה אף על פי שיש שטר שליחות ביד השליח שהבעל מינה אותו שליח ומסר בידו גט כשר ועדיו פלוני ופלוני, מכל מקום, אין זה קיום על הגט שלפנינו ואף אם עדיו הם אותם הנזכרים בשטר השליחות, שהרי אפשר שאותו גט נאבד או נשרף וזה מזויף הוא."

ועיין בשו"ת גאוני בתראי (סימן מד) ובחזון איש (סימן ק, סקמ"ו) שנקטו כי כאשר יש בהרשאה סימן מובהק, אין מקום לחששו של הריב"ש, שמא זיף השליח את הגט ויוכלו להשתמש בהרשאה כדי לקיים את הגט, גם במקום בו השליח לא אמר מסיבה כלשהיא "בפני נכתב ובפני נחתם".

אלא שנתקשיתי בדבריהם, דלכאורה אין כל תועלת בסימני הגט כדי להוכיח שהגט אינו מזויף, שהרי ההרשאה נמצאת בידי השליח, ויוכל בקלות לזיף גט על פי הסימנים המפורשים בהרשאה שבידו. אחר כתבי זאת, מצאתי בדברי יעקב (סדר נשים, עמ' שסו) שהקשה כן. ועיין בחזו"א (שם) שכתב שמדובר בסימן מובהק שאי אפשר לזיפו, וצ"ע בדבריו, דלכאורה אין זה נוגע לסימנים הנהוגים, שהם האותיות הראשונות והאחרונות בד' שיטין, וכן עשיית נקב, דניתן בנקל לזייפם.

ועיין ב"קב נקי" (עמ' נג) שכתב שיקחו הבי"ד עוד שני סימנים אחרים, מלבד אותם שני סימנים הידועים לשליח, והם יודיעו אותם בחשאי לבי"ד דמקום הנתינה, ואז ממילא לא שייך חששו של הריב"ש, שהרי השליח אינו יודע את שני הסימנים האחרים, וכתב דכך נוהגים בקהילות קדושות ברוסיה. ע"כ. המורם מדבריו, שכאשר השליח יודע מהם סימני הגט, אין די בציון סימני הגט בהרשאה כדי למנוע זיוף.

ואולי ניתן לבאר דהגם שהשליח יודע מהם סימני הגט, מכל מקום עצם הדבר שנקבעו סימנים מסוימים לגט, יש בכך כדי להקשות על השליח לזיף גט אחר במקום הגט שאבד, ובפרט אם אינו סופר מומחה שיכול לכוון כתיבת הגט באופן שבו הגט המזויף יהיה זהה לחלוטין לגט הישן, ואותן אותיות הפותחות ומסיימות את השיטין תהיינה זהות בשני הגיטין. ובפרט שחששו של הריב"ש הינו חשש רחוק, וכפי שיבואר אי"ה לקמן. וצ"ע.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ג. נקב בצד אות פלונית

נהגו בתי הדין להוסיף בגט שליחות סימן של נקב בצד אות פלונית, ולציין זאת בשטר ההרשאה. שורש המנהג הינו בכך שזהו סימן מובהק, שלא כמו הסימן של האותיות הפותחות ומסיימות את השיטין שבגט, שהרי לא מן הנמנע שכמה וכמה גיטין זהים באופן פתיחת וסיום השיטין.

המקור בגמרא לסימן זה, הינו בברייתא בבבא מציעא (יה, ע"ב):

"מצא גט אשה בשוק, בזמן שהבעל מודה – יחזיר לאשה."

והעמיד רב אשי את הדברים שנתן סימן שיש בגט נקב בצד אות פלונית, ולכן אין מקום לחשוש שהגט הנמצא הינו גט אחר ואינו אותו הגט שנכתב בציוויו של הבעל. ועיי"ש בגמרא שדייקה כי מדובר בנקב בצד אות פלונית, אבל בעלמא – אינו סימן המועיל.

ופרש"י (שם):

"דהוה ליה סימן מובהק... אפילו פשטת סימנין דרבנן יש לסמוך על סימן מובהק כזה למשרי אשת איש דאורייתא."

וכתב בעל העיטור (הו"ד בב"ש אה"ע קלב, סק"ו) דדוקא בצד אות פלוני, אבל בצד תיבה פלוני לא מיחשב מובהק (עיינן תשובת נודע ביהודה מהדורא תניינא, אבן העזר סימן סד, ועיינן עוד בשו"ת דברי הלל ח"א סימן יב, ד"ה עוד).

מכל מקום יש להקשות, דאף שבגט הנמצא בשוק, נקב בצד אות פלונית הינו סימן מובהק יותר מאשר סימני האותיות הפותחות ומסיימות, אולם כאשר מדובר בהרשאה, שסימניה נועדו למנוע זיוף, הרי שהשליח המחזיק בידו את שטר ההרשאה ויודע שישנו נקב בצד אות פלונית בגט, יכול לעשות כן בגט אחר בקלות, ואף שביארנו לעיל שכתבת גט חדש שיהיה תואם לחלוטין לגט הקודם באותיות הפותחות ומסיימות כל שורה, מקשה על הזיוף, אין הדבר נכון בנוגע לנקב, שפשוט לעשותו, ולכאורה הוא סימן גרוע בהרשאה, וצ"ע.

ועיינן בשו"ת עמק שאלה (לגרמ"ד טברסקי זצ"ל, סימן קיט) שחקר אם נקב בעלמא הוא סימן בינוני, או שמא נקב בעלמא לא הוא סימן כלל, דנקבים בקלף שכיחי הרבה.

וכתב לבאר כי אם נאמר דנקב לא הוא סימן כלל, אם כן על כרחין הא דנקב בצד אות פלוני הוא סימן מובהק, הוא משום דצמצום מקום לחוד הוא סימן מובהק. אבל אם נאמר דנקב לחוד ג"כ הוא סימן בינוני, אם כן יש לומר דצמצום מקום הוא גם כן רק סימן בינוני, וצירופם של שני סימנים בינוניים יוצר סימן מובהק.

[נפקא מינה לדבר הינה בנדון דידיה, בו נרשמו בהרשאה סימני ראשי וסופי ד' שיטין מהגט, אלא שנכתב כי מעל האות למ"ד שבשיטה השנייה ישנם ג' נקבים, כמין סגול מהופך, אך מעיון בגט נמצאו לאחר בחינה מדוקדקת ג' נקבים, א' על ראש צואר הלמ"ד, הב' מצד הלמ"ד, והג' תחת הלמ"ד.

מעתה, אם נאמר שצמצום המקום הוא הסימן המובהק, אם כן כאן שלא נמצאו הנקבים בראש הלמ"ד, הרי זו הוכחה שאין זה הגט שעליו נכתבה ההרשאה, דאף שיש כאן סימן ד' שיטין, אין זה מועיל כנגד סימן מובהק, כמבואר בחו"מ סי' רסז, דסימן ארכו ורחבו נגד סימן משקל, אינם כלום. אולם אם נאמר דצמצום מקום הוא רק סימן בינוני, וסימן נקב אף הוא סימן בינוני, ובצירוף שניהם, הרי סימן מובהק, אם כן אף שלא כיוונו בסימן בינוני אחד, כיון שיש את

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הסימן הבינוני של מנין הנקבים וגם את סימן הד' שיטין, אמרינן שאין ההוכחה מסימן בינוני אחד נגד צירוף הסימנים כולם, והוי טעות דמוכה. עיי"ש].

ובנוגע לצירוף מספר סימנים שאינם מובהקים, יעויין באריכות במ"ש הפוסקים בהיתר עגונות, עיי"ן רמ"א (אה"ע יז, כד) שכתב בשם תרוה"ד דאפילו מאה סימנים שאינם מובהקים אינם כלום. ע"כ. ועיי"ן בדברי המשאת בנימין (סימן סג) ובנו רבי אברהם (תשובות הב"ח החדשות סימן סה), שנחלקו בשאלה האם רק סימנים גרועים אינם מצטרפים, מפני שצירופם יוצר רק סימן בינוני, ולכן לא יועיל בעדות אשה, או שמא אף סימנים בינוניים אינם מצטרפים.

וע"ע בחלקת מחוקק (שם, סקמ"ג) ובט"ז (סק"ל) ובנודע ביהודה (אה"ע מהדו"ת סו). ובשו"ת חתם סופר (ח"א או"ח סימן קפג) עשה שימוש ביסוד זה של צירוף סימנים לצורך זיהוי אתרוגים שאינם מורכבים, ואכמ"ל.

ד. סימן שאינו מכוון

והנה אף שהראינו לדעת כי מעיקר הדין אין הכרח בהרשאה ובסימניה, וניתן להאמין לשליח הגט אף בהיעדרה של ההרשאה, מכל מקום יש לומר שכאשר יש בידינו הרשאה והסימנים שבה אינם מכוונים, גרע טפי ממצב בו לא היתה בפנינו כל הרשאה, והוי כשטר המזויף מתוכו.

ומצאתי כדברים הללו במחנה אפרים (ריש הלכות גירושין, סימן א), וז"ל:

"שהיה נראה לומר דנהי דאין שליח הגט צריך שום ראייה לומר שהבעל עשהו שליח שחכמים האמינוהו כל שאומר בפני נכתב ובפני נחתם, מ"מ היכא דהחזיק עצמו ובא מכח שטר הרשאה ושטר הרשאה קא מכחישו יראה דאינו נאמן ודמי לאותם שאמרו הבא לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר דברי רבי, רשב"ג אומ' בחזקה, ואסיקנא דבלברר קא מפלגי, כלומר דאם נמצא השטר מזויף בטל חזקתו, ואף על גב דכל שיש לו חזקה א"צ לשטר מ"מ כיון שבא לידון בשטר ומהשטר אין ראייה בטלה חזקתו, וה"ה נמי בנדון דידן אף על גב דהיה השליח נאמן לומר שהוא שליח בלא שום שטר כיון שבא להחזיק עצמו מכח השטר והרי השטר מכחישו בטלה נאמנותו..."

אמנם עיי"ן באור שמח (פ"ו מהלכות גירושין ה"ד) שחלק על דבריו, וכתב שאין הדבר נוגע לשאלה אם יש לברר, שזה שייך רק בבעל דבר שיש לו נאמנות, וכאשר אינו מברר דבריו ורואים שהוא משקר, בטלה נאמנותו, מה שאין כן בשליח, שאינו בעל דבר, ונאמנותו היא אף בלי ההרשאה, וז"ל:

"ולדעתי אין רמז ראייה דתמן הכל בבעל דבר, שהאומר פרעתין [בפני פלוני ופלוני] והאומרת גרשתני הם בעלי דברים, ורק דנאמנין, וכיון דחזינא דמשקרי בטלה נאמנותו, משא"כ כאן שהוא בלא הרשאה נאמן בעדותו, ואינו בעל דבר, ואין כאן ראייה". עיי"ש.

ה. החשש שהגט שבפנינו הינו אחר

מקרה הדומה להפליא לנדון שאנו עוסקים בו, כבר עלה בדורות שלפנינו. האחייעזר (ח"ג סימן כד) בתשובותיו נשאל אודות גט שנשלח ע"י הדואר מאמריקה, ונכתב בהרשאת בי"ד סימן מובהק, נקב בצד אות פלונית, ולא נמצא הנקב, והרב המסדר כתב ששכח לנקב.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכתב שלכאורה היה מקום לחשוש שאין זה הגט המוזכר בהרשאה, וחשש זה יש לדון בו בשני אופנים:

א. שהגט הכשר אבד מיד השליח, והשיג גט מאדם אחר ששמו ושם אשתו זהים לשמות המופיעים בגט שאבד (שני יוסף בן שמעון).

ב. שהגט הכשר אבד מיד השליח וזיף גט אחר, כמש"כ הריב"ש סי' ש"ח, וכמש"כ הרמ"א (אה"ע סי' קמ"ב ס"א).

כתב האחיעזר שנמלך בזה עם הגאון החזון איש (שליט"א) זצ"ל, והעלו להלכה כי ניתן להקל, וז"ל:

"אף על גב דגט הנשלח ע"י הדואר צריך קיום מן התורה... וכל שכן גיטי דידן, דאין בהן מקום דירת הזוג, ולא מקרי עידי חתימה, דכמה יוסף בן שמעון איכא בכל העולם, ואיכא למיחש שהשליח איבד הגט הכשר והשיג גט מיוסף בן שמעון אחר, מכל מקום, לכל זה מספיק עדות ההרשאה שנתברר שבעלה של זו האשה הדרה בלאמזא שלח לה גט כשר ואמרינן זה שנשלח לה זה שהגיע."

כלומר, מאחר שיש בכתב ההרשאה עדות המבררת שבעלה של אישה זו הניצבת בפני ביה"ד, שלח עבורה גט כשר, הרי שדי בזה כדי להסיר את החשש הראשון שהגט שהגיע הינו של אדם אחר ששמו זהה.

לגבי החשש השני, שהעלה הריב"ש, שמא השליח זיף את הגט, כתב האחיעזר דאינו אלא חומרא בעלמא, וכפי שכתב הב"ש (קמא, סקמ"ד) [זאת בתנאי שהשליח אינו אדם רשע, שאז יש לחשוש לזיוף]. בנוסף לכך, יש לומר דמה שמכוין ראשי השיטות וסופיהן בג' שורות ראשונות כמו שכתוב בהרשאה, אף על פי שאין זה סימן מובהק, ובפרט שהרבה יזדמנו כן, מכל מקום, לגבי חומרא זו של הריב"ש מהני גם צירוף סימנים גרועים.

ו. האם הדיינים רשאים לחתום על ההרשאה קודם עשיית הנקב

ענין מהותי הטעון בירור הוא העובדה ששטר הרשאה מהווה עדות גמורה של הדיינים החתומים עליו (עדות זאת כשרה מפי כתבם), לפיה עשו נקב בגט. לכאורה עולה מעדותם שהגט הבא לפנינו, שאין בו נקב, אינו הגט הכשר של הבעל.

דבר זה מציב בפנינו שאלה כפולה: ראשית, האם רשאים הדיינים לחתום על ההרשאה קודם שעשו את הנקב, דלכאורה כיצד יכולים לכתוב בהרשאתם "עשינו נקב" כאשר עדיין לא עשוהו? דוגמא לדבר, עיין במ"ש המהר"ל ב"גור אריה" (בראשית לב, ח) שרוב דברי הנבואה הם בלשון עבר כאילו כבר נעשה, כלומר שכך נגזרה הגזירה לטובה מאת ה'. ע"כ. וכל זה שייך בגזירה האלוקית שכיון שנגזרה גזירה, נחשב הדבר כאילו כבר נעשה, אך בגזירת בשר ודם, כיצד יתכן לכתוב לשון עבר על דבר שטרם נעשה.

שאלה שניה היא: האם הדיינים נאמנים לחזור בהם ולומר ששכחו לעשות נקב, ועל כן הגט המדובר אינו מנוקב, בניגוד לעדותם בהרשאה?

לגבי הנדון הראשון, מצינו בגמרא בכתובות (כא, ע"ב):

"אמר רב פפי משמיה דרבא האי אשרתא דדייני דניכתב מקמי דניחו סהדי אחתימת ידיהו – פסולה, דמתחזי כשקרא."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כלומר, דיינים הבאים לקיים חתימת עדים על שטר, ומכילים את שטר הקיום עוד קודם לקבלת העדות, שטר זה פסול, אף שהעדים מוכנים ומזומנים להעיד מיד, משום דמיחזי כשיקרא.

על פי הדברים האלה מסיק רב פפי (שם, פה, ע"א) לגבי אישה המחויבת בשבועה כדי להיפטר מתשלום, שלא ניתן להכין עבורה שטר שנשבעה ונפטרה קודם שתשבע (אף שייתנו לה שטר זה רק לאחר שתישבע), משום דמיחזי כשיקרא.

אמנם הגמרא (שם) הסיקה דאין לחשוש למיחזי כשיקרא, שהרי מצינו שסובר רבי מאיר שהמוצא גט באשפה, וחתמו ונתנו לה – כשר, אף שהגט נכתב עוד קודם לכך שהבעל רצה לגרש.

ועיין בתוס' (ד"ה האמר, כתובות כא, ע"ב) דניתן לבאר את דברי הגמרא בשני אופנים: א. שאין חוששין כלל למיחזי כשיקרא. ב. שדווקא באשרתא דדייני, שהיא מעשה ב"ד, יש לחשוש למיחזי כשיקרא, מה שאין כן בשאר שטרות.

מבואר כי יש הסוברים שבשטר של ביה"ד יש לדקדק יותר מבשטר רגיל, שלא יראה כשקר.

עוד כתבו התוס' (שם) שמיחזי כשיקרא שייך רק כאשר חותמים על השטר, דדווקא אז אסור שהאמת תהיה נעדרת, משא"כ בכתיבה לחוד. והסברא היא שכל עוד השטר לא נחתם, אין בו כל חלות, ועל כן אין שייך בו פסול. ויעויין עוד בדברי הראשונים בסוגיה שהאריכו והזכירו חילוקים נוספים.

ופסק השולחן ערוך (ח"מ מו, כד):

"ומותר לכתוב הקיום בשטר קודם שיתקיים השטר, שאין הכתיבה עיקר אלא החתימה, ויש חולקים."

ועיין בסמ"ע (סקנ"ו) שביאר כי לדעה שנקט המחבר בסתם, אין חוששים למיחזי כשיקרא בכתיבת השטר, אלא רק בחתימתו. אולם הש"ך (סקנ"ט) ביאר באופן אחר, והכריע לדינא דאין חוששין למיחזי כשיקרא אפילו כשחותמים קודם המעשה, וביאר כן בדעת המחבר, אף שהוא קצת דוחק בלשונו.

נמצאנו למדים הלכה למעשה אף לנדון דידן, שלדעת הסמ"ע, אסור היה לדיינים לחתום על ההרשאה קודם לעשיית הנקב, ואילו לדעת הש"ך מותר.

[ועיין בספר "משפט הכתובה" (פרק מו, כה – כו, ופרק מז, לב) שהרחיב את היריעה, ודן בחתימת העדים על הכתובה קודם למעשה הקידושין, דמיחזי כשיקרא, שהרי נוסח הכתובה הוא שהעדים כבר שמעו את הבעל מקדש את האישה. עוד דן שם לגבי כתיבת המילה "וקנינא" בכתובה, קודם למעשה הקנין, כל זאת לאור דברי הגמרא (גיטין יח, ע"א) ד"כתובה כמעשה ב"ד דמיא", עיי"ש. וכבר דנו בדבר רבים מפוסקי זמננו, ואכמ"ל].

והנה בנדון דידן, טען אב ביה"ד שביקש מאחד הנוכחים שיעשה את הנקב בגט, ומסתבר שהלה שכח לעשות כן. והיה מקום לומר גם לדעת הסמ"ע, שמאחר שקיי"ל שחזקה שלוח עושה שליחותו (ובפרט בשליח בית דין, שחזקה עליו שיעשה את המוטל עליו), יכלו הדיינים לסמוך על כך, ולחתום על ההרשאה עוד קודם לעשיית הנקב. אך לכאורה זה אינו, שהרי גם כאשר באים הדיינים לחתום על האשרתא קודם להעדאת העדים, הרי ברור שהעדים כבר יעידו בפניהם, ובכל זאת יש לחשוש למיחזי כשיקרא, וממילא הוא הדין בנדו"ד, אפשר שהחזקה אינה הופכת את הדבר לעשוי, וכל עוד הדבר לא נעשה, אף שברר לנו שיעשה, שפיר חיישינן למיחזי כשיקרא.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נציין סניף לקולא בנדו"ד הוא העובדה שהמילים "וכן עשינו נקב" הינן חלק מטופס ההרשאה הקבוע ומודפס, וביה"ד רק הוסיף את המילים "בסוף שיטה ג, ליד ל", ואם כן הדיינים לא כתבו בעצמם שהנקב נעשה, דמסתמא לא היו כותבים כן בלי שהדבר היה נעשה, אלא רק הוסיפו בשטר את המקום בו הנקב ייעשה לאלתר.

ז. האם הדיינים נאמנים לומר שלא עשו נקב בגט, בניגוד למה שכתבו בהרשאה

כפי שכבר כתבנו, שטר ההרשאה מהווה עדות גמורה של הדיינים, לפיה עשו נקב בגט. מדבריהם עולה שהגט הבא לפנינו, אינו הגט הכשר של הבעל. עתה עלינו לדון האם הדיינים נאמנים לחזור בהם ולומר ששכחו לעשות נקב.

ועיין באחיעזר (שם) שדן בדבר וכתב דאף אם יבואו דברי כולם שטעו וחתמו עדותם קודם שניקב הגט יש לדון אם נאמנים לומר שקר העדנו, שהלא אינם רשאים לחתום קודם שראו הגט נקוב, שהרי מעידים בזה עדות שגט זה של הבעל הוא בסימן זה, ולא אמרו בכתובות (כ"א ע"ב) אלא לכתוב אשרתא קודם שהעידו אחתימות ידיהו אבל לחתום הוא עדות שקר ואינם נאמנים אח"כ. אך כתב כי יש לדון בזה לאור דברי הש"ך (סי' ל"ט סק"ל) דדוקא בעדים שייך לומר "כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד", אבל ב"ד נאמנים. והוסיף לחדש כי חתימת הדיינים על ההרשאה אינה נעשית כדרך עדות רגילה, ולכן אין שייך לומר בזה כלל "כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד", וז"ל:

"ונראה בזה כיון דעיקר הסימן לצאת מחשש חילוף הגט, ונאמן אחד לעשות סימן מובהק ולהודיע למקום הנתינה, ואין הדיינים חותמים על זה בדרך עדות אלא כדי שיתברר אחרי כן ורשאים לחתום מקודם, אלא שאין זה ממדת ת"ח חברים שאינם מוציאים מתחת ידם דבר שאינו מתוקן, ולא משוי נפשי' רשיע בזה מה שחתמו מקודם, ובכהאי גוונא נאמנים לומר שחתמו קודם שעשו הנקב, ולא אמרינן בזה כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, ועוד יש לומר דכיון דעיקר הסימן לצאת מחשש חילוף הגט ולזה א"צ שיעידו בכח ב"ד שהרי כל זמן שהגט כשר בידם מהימן, בודאי לא יחליף בכונה, וגם אין כאן עדות כלל דכיון דימצאו הסימן במקום הנתינה ידעו דלא הוחלף ואין הדיינים חותמים על זה בדרך עדות, ואם אומרים ששכחו לנקב אין זה חוזר ומגיד שאין כאן עדות כלל ואחרי שאין לחוש שאבד, מעיקר הדין יש להחזיק בדבריו האחרונים."

מבאר האחיעזר שאף שהדיינים חתמו קודם לעשיית הנקב, אין לחשוש למיחזי כשקרא, מפני שהשטר אינו נחתם בתורת עדות, שעניינה של עדות הוא בירור עכשווי, מה שאין כן הרשאה, שנועדה לכך שהדבר יתברר אחרי כן [אלא שמכל מקום, אין זה ממדת ת"ח חברים שאינם מוציאים מתחת ידם דבר שאינו מתוקן]. מאחר שחתימת הדיינים אינה נעשית בדרך עדות, אין בגרסתם המתקנת משום "כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד", דזה שייך רק בעדות.

לכן הסיק:

"ועל כן אם כל השלשה יודיעו שחתמו ולא ראו הנקב בודאי יש לצדד להקל במקום עיגון, ואם אי אפשר לברר שם ע"י החתומים נתישב בדבר, אחרי שזהו מקום עיגון גדול..."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ח. חיישינן לשכחה, אף שלא חיישינן לבי"ד טועין

כאשר אנו באים להכשיר את הגט, למרות שחסר בו אחד הסימנים המוזכרים בהרשאה, על כרחנו אנו תולים את הדבר בשכחת הדיינים, ששכחו לעשות נקב, או כבנדו"ד ששליח ביה"ד שכח לנקב והדיינים שכחו לבדוק שאכן עשה שליחותו. לכאורה הנחה זאת סותרת את הכלל לפיו אין חוששין לבית דין טועין (בבא בתרא קלח ע"ב, וכן ראה רמב"ם פ"ו מעדות ה"ד).

בביאור הענין נקדים את דברי השולחן ערוך (ח"מ מא, א), שפסק:

"מי שבלה שטר חובו והרי הוא הולך להמחק, מעמיד עליו עדים ובא לבית דין, והם עושים לו קיום... כיצד מקיימים שטר זה, כותבים שטר אחר, ואומרים: אנו בית דין פלוני ופלוני ופלוני, הוציא פלוני בן פלוני שטר נמחק לפנינו, וזמנו ביום פלוני, ופלוני ופלוני עדיו... ויש מי שאומר שצריך לכתוב בקיום שקרעו השטר הראשון, ואם לא כן, פסול הוא, דחיישינן שמא ילך לב"ד אחר ויעשו לו קיום אחר, ויגבה ויחזור ויגבה."

וכתב הסמ"ע (שם, סקי"א):

"והא דצריך לכתוב בשטר שקרעו אף על גב דלא חיישינן לבי"ד טועין, מכאן מקום לשכחה חיישינן, שיחשבו לקרעו וישכחו בידו, מה שאין כן עתה, דודאי לא יכתבו שקרעוהו עד שכבר יהיה נקרע."

נמצאנו למדים כי אף שאין לחשוש לבית דין טועין, יש לחשוש לבי"ד ששכחו.

ובספר "חשוקי חמד" (בבא בתרא קסד ע"א) הביא את דברי הסמ"ע הללו בנוגע לנדו"ד, וכתב דמעשה נורא אירע אצל מו"ר שר התוספתא מרן בעל החזון יחזקאל, שאחרי משא ומתן עם בית דין בעיר אחרת על שליחת גט, שלח בית הדין את הגט, וכתבו שעשו נקב בצד אות פלונית, אך הוא לא מצא את הנקב בגט, אבל היה ברור לו שזהו הגט, מראויות נוספות. ותלה מרן לומר ששכחו לנקב את הגט, וכדברי הסמ"ע שבי"ד עלול לשכוח. וציין שם ה"חשוקי חמד" שלאחר שנים התייעץ החזון יחזקאל עם האחיעזר על הגט הנידון, וסיפר לו האחיעזר שגם אליו הגיע כזה גט, ואף הוא הכשירו (וכנזכר בדברינו לעיל).

[ועיין ב"חשוקי חמד" שדן במקרה בו נמסר גט שליחות לידי האישה, ולאחר מכן בא הבעל וטען שדרש מביה"ד שקודם נתינת הגט תשיב האישה לידיו סכום כסף שגנבה ממנו, ולדבריו לא קיבל בחזרה את כספו. וכתב דבכגון זה אין לחשוש שבית הדין יישכח לעשות דבר שעלול להביא לפסילת הגט, ושאינו נדונו של החזון יחזקאל, שאף אם יישכחו לעשות הנקב, אין בכך כדי לפסול את הגט, שהרי שאם ברור לבית דין שזהו הגט, אפשר להכשירו גם בלי הסימן של הנקב, במקרים מסוימים].

אמנם צ"ע, שהרי עולה מדברי הסמ"ע, דאף שחיישינן לשכחה של בית הדין לגבי עצם קריעת השטר, מכל מקום לא חיישינן שביה"ד יכתבו שקרעו את הגט, כאשר לא עשו כן בפועל, ובכגון זה אין חוששין לשכחה. ואם כן גם בנדו"ד בו נכתב שביה"ד עשו נקב, לכאורה אין לתלות בשכחה, אם לא שנחלק כפי שכתבנו לעיל, שמאחר שהמילים "וכן עשינו נקב", הינם חלק מהטופס הקבוע, ולא נכתבו ע"י הדיינים, עדין ניתן לתלות בשכחה, אף לדעת הסמ"ע.

ועיין בארוכה בשו"ת "מטה לחם" (סימן לה) שחילק בין מקרה בו נמצא הנקב בצד אות אחרת מהמצוין בהרשאה, לבין היכן שלא נמצא הנקב כלל, דכאשר הנקב נמצא בצד אות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אחרת, אם באנו להתיר, הרי זה מצד טעות סופר, שטעה הסופר בציון האות שלצידה נמצא הנקב, ובכגון זה יש הפוסלים את הגט מפני שרחוק הדבר לתלות טעות סופר בענייני גט, שמדקדקים בו מאוד, ועל כן יש לומר שגט אחר הוא המוזכר בשטר ההרשאה, ועליו נעשה שליח, ולא על גט זה שמביאו בידו. אבל היכן שכלל לא נמצא נקב בגט, אין באים להתיר מטעם טעות סופר, אלא מטעם שכחה, שנדמה היה לבית הדין שכבר עשו הנקב, ולכן כתבוהו בין הסימנים בהרשאה. ואף שהביא דיש מי שחילק הפוך, והיה נראה לו יותר להקל במקום בו הנקב נמצא בצידה של אות אחרת, כתב הלחם רב כי לדעתו חילוק זה הוא הנכון לדינא, וניתן להכשיר מכח שר של שכחה, ובפרט במקום עיגון [ובענין תלייה בטעות סופר כאשר יש סתירה בין נוסח ההרשאה לבין הכתוב בגט, עיין ברמ"א (קמא, ל), וכן בפת"ש (שם, סקכ"ז), במהריט"ץ (סימן רסט), ב"שדי חמד" (סי' כד, א), במחנה אפרים (הל' גירושין סימן א), שו"ת שאילת שאול (ח"ב, יד – טו) ובשו"ת יחווה דעת לגר"י חזן (ח"ג, סימן כא)].

ט. אין להביא ראיה מהיעדר סימן שאין בו הכרח

קביעה עקרונית הנוגעת לענייננו, נמצאת בדברי הרוגצ'ובער (שו"ת צפנת פענח ח"א, סימן ס), שנשאל אף הוא בגט שנשלח מאמריקה, וסימני ההרשאה נמצאו מכוונים, להוציא שלשה נקבים בסוף שורה פלונית, שלא נמצאו בגט.

לדבריו, לא ניתן להביא ראיה מהיעדר סימן במקום שאין בו הכרח (כגון שיש סימן אחר).

הרוגצ'ובער מזכיר כמה דוגמאות לכלל זה, למשל: הגמרא בראש השנה (כג, ע"א) העוסקת באופן הפרסום של קידוש החודש ע"י בית הדין, מדייקת מהברייתא שמשיאין משואות דווקא כאשר החודש שעבר הינו חסר, אך כשהחודש שעבר הינו מלא, וראש החודש חל ביום השלושים ואחת, אין משיאין משואות.

מבאר רבי זירא שהדבר נובע מגזירה בשל ראש חודש שחל להיות בערב שבת, שאם היו משיאין משואות גם לאחר חודש מלא, אזי בני הגולה לא היו יכולים לדעת אם החודש הקודם היה חסר, והסיבה שלא הדליקו משואות מאתמול, הינה מפני שאין משיאין משואות בשבת, או שמא החודש שעבר היה מלא, וראש חודש חל בשבת, והדלקת המשואות נעשית בזמנה במוצאי שבת.

מקשה על כך הגמרא, כי עדין ניתן לתקן שישיאו משואות, בין לאחר חודש מלא ובין לאחר חודש חסר, וכאשר יוצא ראש חודש בערב שבת, עם סיומו של חודש חסר, לא ישיאו משואות כלל, וכיון שלא ידליקו במוצ"ש ידעו בני הגולה שהחודש הקודם היה חסר.

דוחה הגמרא ואומרת כי עדין יהיו נתונים בני הגולה בספק ומבוכה, שיאמרו כי שמא החודש הקודם היה מלא, והסיבה שלא הדליקו משואות במוצ"ש היא מפני אונס, שהשתכרו הממונים במשתה השבת, ולכן לא השיאו משואות. ע"כ תורף דברי הגמרא.

נמצאנו למדים שלא ניתן לדייק באופן חיובי מכך שלא עשו סימן (הדלקת המשואות).

לכן מסיק הצפנת פענח בנדרון דידיה:

"וכיון שזה הסימן אין הכרח לדבר, לא הוה בירור להיפך, וכהאי גוונא כתב הרמב"ם ז"ל בטוען ונטען (פ"ו ה"ד) עיי"ש... לכן בקיצור כך: אם יתקבל מכתב מהרב המסדר דזה הוא הגט ששלח שכח ולא עשה נקבים – נאמן, והוא בגדר כל מילתא דלא רמיא."

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דברי הרמב"ם, אליהם הפנה הרוג'ז'ובער במסקנתו, רומזים על סברא נוספת שניתן לצרף לנדו"ד, דז"ל הרמב"ם (פ"ו מהלכות טוען ונטען ה"ד):

"... תן לי מנה שהלוייתך ואתה עמדת בצד עמוד זה ואמר הנטען לא עמדתי בצד עמוד זה מעולם ובאו עדים שעמד לא הוחזק כפרן, שאין אדם משים דעתו לדברים שאין בהן ממש וכן כל כיוצא בזה."

הסברא היא שבני האדם אינם נותנים אל ליבם לזכור או לעשות דברים שאינם מוטלים עליהם, וכמופיע בכמה מקומות בש"ס: "כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש, אמר לה ולא אדעתיה" (למשל, עיין בבבא בתרא דף לט ע"א, שבועות לד, ע"ב).

מכאן לענייננו, מאחר שנתנת הסימן בגט אינה לעיכובא, יתכן בהחלט שבית הדין שכח לנקב את הגט.

מכל מקום, רואים אנו שאין לדייק משכחתו של סימן שאין כל הכרח בידיעתו, שאין זה הגט המדובר (עיין עוד בספר "אישים ושיטות" לגרש"י זווין זצ"ל, עמ' קכז).

י. סיכום

א. שליח הולכה המביא גט נאמן לומר שהבעל עשאו שליח לגרש את אשתו, שכשם שחז"ל האמינוהו לומר על הגט שבפניו נכתב ובפניו נחתם, שהרי הגט יוצא מתחת ידו, כך גם אינו צריך להביא עדים או שטר הרשאה שהוא שליח הבעל לגרש את אשתו.

ב. הטעם בכך שתיקנו שטר הרשאה בשולח גט ממקום למקום, אינו מעיקר הדין אלא לפי שכתוב בו שנותן הבעל רשות לעשות כמה שלוחים אפילו לא יחלה ולא יאנס. לכן אם נאבד שטר הרשאה או נפסד, והוא שעת הדחק, נותנין הגט בלא הרשאה.

ג. לא זו בלבד שמעיקר הדין יש נאמנות לשליח לומר שהבעל עשאו שליח לגרש את אשתו, אלא אף אם השליח עשה שליח אחר, נאמן השליח השני לומר שעשאו שליח.

ד. יש שכתבו כי אף שמעיקר הדין ניתן לסמוך על השליח, וההרשאה הינה רק לרווחא דמילתא, אפשר שבדורות אחרונים, בהם יש מהשליחים שאיננו יכולים להטיל יחבנו עליהם, הרי שעיקר קיומו של הגט הוא באמצעות ההרשאה.

ה. בנוסח ההרשאה המופיע בטור (שם, וכן עיין בשו"ע שם, סעיף ל) אין מוזכרים כלל סימני הגט, אלא רק שם הבעל, השליח והאישה, וכן מקום וזמן כתיבת הגט ושמות עדיו.

ו. בסדר הגט המופיע בספר גט פשוט (עמוד קיב בהוצאה הישנה, אות רפג) כתב בסוף נוסח ההרשאה: "וסימני הגט הנז' אות פ' בסוף שטה א' ואות פ' בסוף שטה שלישית ואות פ' בסוף שיטה חמישית."

ז. הסיבה שבעטיה הנהיגו לכתוב בשטר ההרשאה את סימני הגט, ועל כך חותמים שלושה דיינים, נעוצה בחשש שהעלה הריב"ש (סימן שיח), לפיו השליח איבד את הגט, וזיף גט אחר.

ח. מצינו בדברי האחרונים כי כאשר יש בהרשאה סימן מובהק, אין מקום לחששו של הריב"ש, שמא זיף השליח את הגט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- ט. יש להקשות, דלכאורה אין כל תועלת בסימני הגט כדי להוכיח שהגט אינו מזויף, שהרי ההרשאה נמצאת בידי השליח, ויוכל בקלות לזייף גט על פי הסימנים המפורשים בהרשאה שבידו.
- י. ואכן, כתב בספר "קב נקי" (עמ' נג) שיקחו הבי"ד עוד שני סימנים אחרים, מלבד אותם שני סימנים הידועים לשליח, והם יודיעו אותם בחשאי לבי"ד דמקום הנתינה, ואז ממילא לא שייך חששו של הריב"ש, שהרי השליח אינו יודע את שני הסימנים האחרים.
- יא. אולי ניתן לבאר שאף שהשליח יודע מהם סימני הגט, מכל מקום עצם הדבר שנקבעו סימנים מסוימים לגט, יש בכך כדי להקשות על השליח לזייף גט אחר במקום הגט שאבד, ובפרט אם אינו סופר מומחה שיכול לכוון כתיבת הגט באופן שבו הגט המזויף יהיה זהה לחלוטין לגט הישן.
- יב. נהגו בתי הדין להוסיף בגט שליחות סימן של נקב בצד אות פלונית, ולציין זאת בשטר ההרשאה. שורש המנהג הינו בכך שזהו סימן מובהק, שלא כמו הסימן של האותיות הפותחות ומסיימות את השיטין שבגט.
- יג. בשו"ת עמק שאלה חקר אם נקב בעלמא הוא סימן בינוני, או שמא נקב בעלמא לא הוא סימן כלל, דנקבים בקלף שכיחי הרבה. ביאור הדבר הוא שאם נאמר דנקב לא הוא סימן כלל, אם כן על כרחין הא דנקב בצד אות פלוני הוא סימן מובהק, הוא משום דצמצום מקום לחוד הוא סימן מובהק. אבל אם נאמר דנקב לחוד ג"כ הוא סימן בינוני, אם כן יש לומר דצמצום מקום הוא גם כן רק סימן בינוני, וצירופם של שני סימנים בינוניים יוצר סימן מובהק.
- יד. אף שמעיקר הדין אין הכרח בהרשאה ובסימניה, וניתן להאמין לשליח הגט אף בהיעדרה של ההרשאה, מכל מקום יש לומר שכאשר יש בידינו הרשאה והסימנים שבה אינם מכוונים, גרע טפי ממצב בו לא היתה בפנינו כל הרשאה, והוא כשטר המזויף מתוכו.
- טו. כאשר לא נמצא הנקב בגט, יש מקום לחשוש שאין זה הגט המוזכר בהרשאה, וחשש זה יש לדון בו בשני אופנים: א. הגט הכשר אבד מיד השליח, והשיג גט מאדם אחר ששמו ושם אשתו זהים לשמות המופיעים בגט שאבד (שני יוסף בן שמעון). ב. הגט הכשר אבד מיד השליח וזייף גט אחר, כמ"כ הריב"ש ש"ח, וכמ"כ הרמ"א (אה"ע סי' קמ"ב ס"א).
- טז. לגבי החשש הראשון, כתב האחיעזר דמאחר שיש בכתב ההרשאה עדות המבררת שבעלה של אישה זו הניצבת בפני ביה"ד, שלח עבודה גט כשר, די בזה כדי להסיר את החשש שהגט שהגיע הינו של אדם אחר ששמו זהה.
- לגבי החשש השני, שהעלה הריב"ש, שמא השליח זייף את הגט, כתב האחיעזר דאינו אלא חומרא בעלמא. בנוסף לכך, יש לומר דמה שמכויין ראשי השיטות וסופיהן בג' שורות ראשונות כמו שכתוב בהרשאה, אף על פי שאין זה סימן מובהק, ובפרט שהרבה יזדמנו כן, מכל מקום, לגבי חומרא זו של הריב"ש מהני גם צירוף סימנים גרועים.
- יז. יש לברר האם רשאים הדיינים לחתום על ההרשאה שכתוב בה שיש נקב בגט, קודם שעשו את הנקב. עוד יש לדון, האם הדיינים נאמנים לחזור בהם ולומר ששכחו לעשות נקב, ועל כן הגט המדובר אינו מנוקב, בניגוד לעדותם בהרשאה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יח. מצינו בגמרא בכתובות (כא, ע"ב) כי דיינים הבאים לקיים חתימת עדים על שטר, ומכינים את שטר הקיום עוד קודם לקבלת העדות, שטר זה פסול, אף שהעדים מוכנים ומזומנים להעיד מיד, משום דמיחזי כשקרא.

יט. הגמרא (שם) הסיקה דאין לחשוש למיחזי כשקרא, כתבו התוס' שניתן לבאר את דברי הגמרא בשני אופנים: א. שאין חוששין כלל למיחזי כשקרא. ב. שדווקא באשרתא דדייני, שהיא מעשה בי"ד, יש לחשוש למיחזי כשקרא, מה שאין כן בשאר שטרות.

כ. עוד כתבו התוס' (שם) שמיחזי כשקרא שייך רק כאשר חותמים על השטר, משא"כ בכתיבה לחוד.

כא. פסק השולחן ערוך כי מותר לכתוב קיום בשטר קודם שיתקיים השטר, שאין הכתיבה עיקר אלא החתימה, והביא דיש חולקים. ביאר הסמ"ע כי לדעה שנקט המחבר בסתם, אין חוששים למיחזי כשקרא בכתיבת השטר, אלא רק בחתימתו. אולם הש"ך הכריע לדינא דאין חוששין למיחזי כשקרא אפילו כשחותמים קודם המעשה.

כב. נמצאנו למדים כי בנדו"ד, לדעת הסמ"ע, אסור היה לדיינים לחתום על ההרשאה קודם לעשיית הנקב, ואילו לדעת הש"ך מותר.

כג. בנדון דידן, טען אב ביה"ד שביקש מאחד הנוכחים שיעשה את הנקב בגט, היה מקום לומר גם לדעת הסמ"ע, שמאחר שקיי"ל שחזקה של יח עושה שליחותו, יכלו הדיינים לסמוך על כך, ולחתום על ההרשאה עוד קודם לעשיית הנקב. אך לכאורה זה אינו, מפני שהחזקה אינה הופכת את הדבר לעשוי, וכל עוד הדבר לא נעשה, אף שברי לנו שיעשה, שפיר חיישינן למיחזי כשקרא.

כד. כתב האחיעזר שאף שהדיינים חתמו קודם לעשיית הנקב, אין לחשוש למיחזי כשקרא, מפני שהשטר אינו נחתם בתורת עדות, דעניינה של עדות הוא בירור עכשווי, מה שאין כן בהרשאה, שנועדה שהדבר יתברר אחרי כן, לפיכך גם אין בגרסתם המתוקנת של הדיינים משום "כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד", דזה שייך רק בעדות. לכן אם כל השלשה יודיעו שחתמו ולא ראו הנקב בודאי יש לצדד להקל במקום עיגון.

כה. כאשר אנו באים להכשיר את הגט, למרות שחסר בו אחד הסימנים המוזכרים בהרשאה, על כרחנו אנו תולים את הדבר בשכחת הדיינים, ששכחו לעשות נקב. הנחה זאת אינה סותרת את הכלל לפיו אין חוששין לבית דין טועין, שהרי גם אם אין חוששין לטעות, יש מקום לחשוש לשכחה.

כו. יש לחלק בין מקרה בו נמצא הנקב בצד אות אחרת מהמצוין בהרשאה, לבין היכן שלא נמצא הנקב כלל. כאשר הנקב נמצא בצד אות אחרת, אם באנו להתיר, הרי זה מצד טעות סופר, בכגון זה יש הפוסלים את הגט מפני שרחוק הדבר לתלות טעות סופר בענייני גט, שמדקדקים בו מאוד, ועל כן יש לומר שגט אחר הוא המוזכר בשטר ההרשאה, ועליו נעשה שליח, ולא על גט זה שמביאו בידו. אבל היכן שכלל לא נמצא נקב בגט, אין באים להתיר מטעם טעות סופר, אלא מטעם שכחה, שנדמה היה לבית הדין שכבר עשו הנקב, ולכן כתבוהו בין הסימנים בהרשאה.

כז. קביעה עקרונית הנוגעת לענייננו, נמצאת בדברי הרוגצ'ובער, שנשאל אף הוא בגט שנשלח מאמריקה, וסימני ההרשאה נמצאו מכוונים, להוציא שלשה נקבים בסוף שורה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

פלונית, שלא נמצאו בגט. לדבריו, לא ניתן להביא ראיה מהעדר סימן במקום שאין בו הכרח (כגון שיש סימן אחר). יעו"ש שהביא מהש"ס כמה דוגמאות לכלל זה.

כח. עוד הסתמך על סברא המופיעה בש"ס בכמה מקומות, לפיה "כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש, אמר לה ולא אדעתיה", וכלשון הרמב"ם: "שאיין אדם משים דעתו לדברים שאין בהם ממש". מכאן לענייננו, מאחר שנתנית הסימן בגט אינה לעיכובא, יתכן בהחלט שבית הדין שכח לנקב את הגט.

למעשה, לאור ההתאמה בשאר סימני הגט שהוזכרו בהרשאה, גט השליחות נמסר לאישה.

הרב אברהם צבי גאופטמן – דיין

מצטרפים למסקנות:

הרב עובדיה חפץ יעקב

הרב אהרן דרשביץ – אב"ד

נפסק כאמור לעיל.

ניתן לפרסם לאחר פרטי הזיהוי של בעלי-הדין.

ניתן ביום י"ז בשבט התשע"ז (13/02/2017).

הרב אברהם צבי גאופטמן

הרב עובדיה חפץ יעקב

הרב אהרן דרשביץ – אב"ד